

УДК. 373.1:371.8

ТУРЧИНА Л.О.

м. Армянськ, АРК, Україна

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК НАУКОВО ОСМИСЛЕНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

У статті розглядаються аспекти історії професійної орієнтації. Акцентується увага на розповсюдженні тенденції до диференціації і інтеграції діяльності профорієнтації в соціальній структурі суспільства. Автор аналізує сучасну наукову і навчально-методичну літературу з даної проблеми.

Ключові слова: робота профорієнтації, професійний відбір, тести на профпридатну, професійне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійне орієнтування на усвідомлений вибір професії знайшло відображення в нормативних державних документах: Конституції України, Законі України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI сторіччі, Концепції 12-річної загальної середньої освіти та ін. Актуальність даної проблеми полягає в якісно новому підході до професійної підготовки молоді. На сьогодні ця проблема стає все більш актуальною у зв’язку з модернізацією всієї системи освіти і вступом України в Європейське співтовариство.

Метою статті є спроба дослідити історію професійної орієнтації як науково осмисленої діяльності людини.

Аналіз досліджень за проблемою. Значний внесок до розробки проблеми формування мотивів вибору професії внесли Є.П. Ільїн, Н.Н. Захаров, Є.М. Нежиховська, Є.М. Павлютенков, В.С. Салієнко, В.В. Ярошенко. Системі роботи профорієнтації із старшокласниками присвячені роботи А.Б. Боровського, Т.М. Потапенко, Г.В. Щокіна, Г.Д. Заболотного, С.М. Коцюби, В.Ф. Остапенко, Б.О.Федоришиної, О.О. Яцишина, П.І. Шевченко. Питання психології професійного самовизначення вивчали В.А. Бодров, Е.А. Клімов, А.Ф. Кудряшова, І.Д. Ладану, А.К. Марков, Г.С. Никіфоров.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у роботі профорієнтації зіграло реформування освіти після відміни кріпосного права в Російській імперії. При перегля-

ді Статуту 1864 року міністром освіти Д.А. Толстим було вирішено одне з трьох основних питань – про встановлення тісного зв'язку між освітніми і виховними функціями школи (С.А. Алешинцев). Слід зазначити, що зацікавленість Д.А. Толстого в пристрої всіх, що не закінчили повного курсу або відрахованих. З великої кількості тих, що не закінчили гімназію уряд не допускав в університети осіб не дворянського стану, а також осіб політично неблагонадійних. У 1873 році з цієї причини 24000 гімназистів випускного класу провалили іспити, після чого їм було заборонено займати навіть місця вчителів в початкових школах, де вчителів завжди нехватало. Даний історичний факт може служити прикладом роботи “профорієнтації” в умовах жорсткої політичної цензури в справі освіти.

Необхідно відзначити, що ХІХ в., з погляду професійної орієнтації молоді, з'явився століттям літературних джерел, що розкривають деякі питання в цій області. Так, у Франції читачі познайомилися з “Керівництвом по вибору професій” (1849 р.); у Росії професор Петербурзького університету Н.І. Карєєва в 1887г. видав книгу “Вибір факультету і проходження університетського курсу”. Таким чином, соціально-економічний розвиток кінця ХІХ в. – початку ХХ століття дало поштовх руху, що зародився, по організації професійної орієнтації молодого покоління.

70-і роки ХІХ століття – це час, коли в Росії велика увага приділялася науковим дослідженням основ технології, до яких притягувалися видні учені і фахівці-інженери, такі, як К.П. Бокльовський, С.О. Макаров, А.А. Попів, Д.К. Чернов, А.А. Дженотарський, Д.І. Менделєєв і ін. Був розроблений проект “Російської системи виробничого навчання”. Його авторами стали російські інженери-механіки Д.К. Советкин, Платонов, майстра Михайлов і Маркин. Даний проект можна розглядати як прообраз безперервної системи професійної освіти і професійного відбору. У основу був покладений принцип операційного підходу, коли весь технологічний цикл розглядався як послідовність різних операцій. Підходи до професійної освіти дозволяли вирішити питання кваліфікованої підготовки необхідного числа фахівців. Передумовою створення такого проекту послужила та обставина, що в 1888 р. були затверджені “Основи положення про промисло-

ві училища”, де визначені цілі і завдання різних типів учбових закладів. У 1893 р. ремісничі училища реорганізовані в трирічні “школи ремісничих учнів”, а в наступному, 1894 р. запропонований проект чотирирічних “нижчих ремісничих училищ”. Одній з шкіл в історії Росії, де в основу виховання і освіти покладений принцип трудового навчання, була школа, створена П.І. Хрестіановічем (1912 р.). Пріоритетом цієї виховної системи був розвиток духовних сил, а вже потім фізичних. Трудові заняття будувалися на інтересах і спонуках учнів. Інтерес учнів формувався за рахунок ясної поставленої мети, отримуваних теоретичних відомостей, корисності і видимих результатів праці, організовуваної по чітко обдуманому плану, самостійності у виконанні і так далі. Комплексний підхід сприяв інтелектуальному зростанню учнів, підвищенню дисциплінованості, міцності формування корисних навиків і відомостей.

Справа професійної освіти в капіталістичному господарстві Російської імперії, що розвивається, 80–90-х роках XIX в., перетворювалося з того, що складалося віковими традиціями ремісничого виробництва, в справу, що вимагала раціональної, наукової основи. Робота першопроходця по встановленню змісту і методів навчання професіям вимагала величезного творчого потенціалу.

Розглянуті деякі історичні дані указують на досить ранній період виникнення елементів того, що зараз прийнято називати професійною діагностикою і професійним відбором, а якщо виходити з твердження, що професійна діагностика і професійний відбір є частиною системи професійної орієнтації, то можна сказати, що професійна орієнтація виникла давно. Проте, якщо рахувати професійну орієнтацію суспільним процесом, що включає не тільки професійну діагностику і професійний відбір, але і професійну освіту, професійну консультацію, соціально-професійну адаптацію і професійне виховання, то очевидно, що професійна орієнтація як науково осмислена діяльність людини могла з’явитися пізніше, з моменту розповсюдження тенденції диференціації і інтеграції окремих наук і наукових напрямів (Лозниця) В.Я. Отже, приведені вище історичні дані треба розглядати не як вказівка на історію, а на передісторію процесу виникнення професійної орієнтації [4].

Збільшення інтенсивності виробництва, зростання ролі спеціалізації і професіоналізації праці сприяло виникненню необхідності у здійсненні професійної підготовки величезних мас робочих. Боровський А.Б. і Потапенко Т.М. вважають, що саме в цей час визначилася практична потреба в професійному самовизначенні – залучення робочої сили, її навчання і розподіл на різні трудові операції відповідно до індивідуальних відмінностей і здібностей людей [3]. Вважається, що вперше англійський учений Френсис Гальтон досліджував індивідуальні відмінності і здатності людей [1].

З метою вивчення цих відмінностей в 1884 р. під час проведення в Лондоні Міжнародної виставки медичного устаткування і методів охорони здоров'я, Френсис Гальтон досліджував 9337 чоловік. На виставці відвідувачі могли перевірити свої фізичні здібності, фізіологічні можливості організму і психічні властивості 17 показникам. У числі таких показників були зростання, вага, життєва ємкість легенів, станова сила, сила кисті і сила удару, запам'ятовування об'єктів, розрізнення квітів, гострота зору і ін.

Під впливом запитів практики, спочатку медичної і педагогічної, а потім індустріальної почалося диференціально-психологічне вивчення людини. Так, заслуга Френсиса Гальтона полягала в створенні техніки вивчення індивідуальних відмінностей, перш за все впровадженні статистичного методу з використанням тестів. Статистичний підхід – застосування серії тестів до великого числа індивідів – висувався як засіб перетворення психології в точну науку і рішення питання про практичне значення відносно способу життя [6].

Спрямованість тестології на оперативне вирішення практичних завдань зумовила її швидке і широке розповсюдження. Процедура вимірювання інтелекту сприймалася як засіб, що дозволяє на основі даних психології, а не чисто емпірично підійти до питань навчання, профотбора, оцінки досягнень і так далі Низький IQ розглядався як показник необхідності навчати дитину в спеціальній школі. У високому IQ бачили підставу, щоб направити дитину в школу для обдарованих [6].

Директор психологічної лабораторії Гарвардського університету професор Г. Мюнстерберг (1863–1916) розробив

тести для профорієнтації і профвідбору. Для їх створення були визначені дві групи робочих, що досягли кращих результатів і що знов приймаються на роботу. За замовленням телефонної кампанії він вивчив придатність кандидатів на професію телефоністки [6]. Тести на профпридатність вимагали випробування інших якостей, чим тести на розумовий розвиток. Перша світова війна викликала подальше розширення потреби у визначенні професійної придатності: вона вимагала прискореної підготовки осіб, що володіють потрібними для військової справи інтелектуальними і фізичними якостями. Так, 1750000 новобранців в першу світову війну пройшли тестування американськими психологами.

Висновки. Таким чином, інтенсивне технічне переозброєння промисловості провідних капіталістичних держав, розвиток принципово нової техніки на початку ХХ в., зокрема військовою, актуалізували проблему “людина – техніка”. Все гостріше почало усвідомлюватися, що не кожен охочий може управляти складним технічним пристроєм — для цього необхідні знання, здібності і відповідні навички. І світова війна істотно загострила інтерес до питань співвідношення здібностей людини з вимогами професій. Тим самим був підготовлений ґрунт для розгортання науково-дослідних робіт по тестових методах оцінки особи. Як видно з історії, розвиток суспільства привів до появи професійної орієнтації на практиці, що з’явилося наслідком міждисциплінарних наукових знань.

Історія професійної орієнтації людства розглядається досить широко. Вона полягає в різноманітті різних концептуальних підходів до розгляду даної проблеми, що викликане науково осмисленою діяльністю. Робота профорієнтації є складною системою, і необхідно вказати, що ефективність її залежатиме від реалізації повного комплексу аспектів теорії у взаємозв’язку з практикою.

Перспектива подальшого дослідження полягає в розробці рекомендацій по вдосконаленню підготовки старшокласників до вибору професії. Отримані результати можуть бути використані класними керівниками, шкільними практичними психологами, працівниками позашкільних установ, викладачами ВУЗів при роботі з проблемою професійного самовизначення старшокласників.

Література:

1. Аванесов В.С. Тесты в социологическом исследовании / Аванесов В.С. – М., 1982. – 86 с.
2. Афанасьева Т. Ранняя ориентация или поздний самоанализ / Афанасьева Т. – М. : Молодая гвардия, 1972. – 65 с.
3. Боровский А.Б. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 2. Методики профориентационной работы (приложения) : учебно-методич. пособие. / Боровский А.Б., Потапенко Т.М., Щекин Г.В. – К. : МЗУУП, 1993. – 164 с.
4. Лозница В.Я. Основы психологии и педагогіки / Лозница В.Я. – К., 2000. – 356 с.
5. Самоукин А.И. Выбор профессии: путь к успеху / Самоукин А.И., Самоукина Н.В. – Дубна : ООО “Феникс +”, 2000. – 28 с.
6. Ярошевский М.Г. История психологии. От античности до середины 20 века: учебное пособие. 2-е изд. / Ярошевский М.Г. – М., 1997. – 45 с.

ТУРЧИНА Л.О.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОРИЕНТАЦИЯ КАК НАУЧНО ОСМЫСЛЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА

В статье рассматриваются аспекты истории профессиональной ориентации. Акцентируется внимание на распространение тенденции к дифференциации и интеграции профориентационной деятельности в социальной структуре общества. Автор анализирует современную научную и учебно-методическую литературу по данной проблеме.

Ключевые слова: работа профориентации, профессиональный отбор, тесты на профпригодность, профессиональное воспитание.

LYUDMILA TURCHINA

PROFESSIONAL ORIENTATION AS SCIENTIFICALLY INTELLIGENT ACTIVITY OF MAN

In the article the aspects of history of professional orientation are examined. Attention on distribution of tendency of differentiation and integration of vocational orientation activity is accented in the social structure of society. The author analyses modern scientific and education methodic literature on this problem.

Key words: career counseling work, professional selection, test to qualify, professional education.